

УКРАЇНСЬКИЙ ВІЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
UKRAINISCHE FREIE UNIVERSITÄT

(Varia Nr. 33)

Між розpacчем і надією

(Відкриття виставки українських і чеських мистців, в УВУ,
19 листопада 1979 р.)

ВПРОВІДНЕ СЛОВО ВОЛОДИМИРА ЯНЕВА

Zwischen Verzweiflung und Hoffnung

(Ein Beitrag zu den deutsch-tschechisch-ukrainischen
kulturellen Beziehungen)

EINLEITUNGSWORT VON WOLOODYMYR JANIW

Мюнхен

1987

München

3 M I C T

<i>B. Янів:</i> Між розpacем і надією. (Слово на відкритті виставки українських і чеських мистців в УВУ, 19 листопада 1979 р.)	3
<i>Примітки</i>	10
<i>Курт Марія Руда:</i> Привітання німецького історика мистецтва (в українському перекладі Лідії Качуровської-Крюков.)	11
<i>Факсіміле запрошення на виставку в Штутгарті (із списком 16 учасників виставки)</i>	12
<i>W. Janiš:</i> Zwischen Verzweiflung und Hoffnung. Ein Beitrag zu den deutsch-tschechisch-ukrainischen kulturellen Beziehungen. (Einleitungswort zur Vernissage am 19. November 1979.)	13
<i>Anmerkungen</i>	20
<i>Kurt-Maria Ruda:</i> Grußwort eines deutschen Kunsthistorikers	21
<i>Факсіміле запрошення на виставку в Мюнхені (із списком 25 учасників виставки)</i>	22
<i>Список репродукцій</i>	23
<i>Verzeichnis der Abbildungen</i>	24
<i>Таблиці із репродукціями (32)</i>	I-XVI

I N H A L T

<i>W. Janiš:</i> Ukrainische Fassung des Einleitungswortes	3
<i>Anmerkungen zur ukrainischen Fassung</i>	10
<i>K. M. Ruda:</i> Ukrainische Fassung des Grußworts eines deutschen Kunsthistorikers (Übersetzung von Lydia Kaczurowskyj-Krjukow)	11
<i>Faksimile der Einladung zur Ausstellung in Stuttgart (Mit einer Liste der 16 teilnehmenden Künstler)</i>	12
<i>W. Janiš:</i> Deutsche Originalfassung des Einleitungswortes	13
<i>Anmerkungen zur deutschen Fassung</i>	20
<i>K. M. Ruda:</i> Deutsche Originalfassung des Grußworts	21
<i>Faksimile der Einladung zur Ausstellung in München (Mit einer Liste der 25 teilnehmenden Künstler)</i>	22
<i>Verzeichnis der Abbildungen in ukrainischer Sprache</i>	23
<i>Verzeichnis der Abbildungen in deutscher Sprache</i>	24
<i>Bildtafeln mit Farbreproduktionen (32)</i>	I-XVI

*Den tschechischen Mitorganisatoren der Ausstellung,
Senator h. c. Prof. Dr. J. Kratochvil,
Frau Renate und Konzertmeister Prof. D. Pandula,
sowie Maestro F. J. Blaha, — dankbar gewidmet
vom Autor*

Die deutschen Originalfassungen und die Bildtafeln erscheinen als Sonderdruck
aus dem *Jahrbuch der Ukrainekunde 1986* (S. 177-188 mit der Bildeinlage).

Die ukrainische Fassung ist 1980 in ukrainischen Tages- und Wochenzeitungen erschienen
(*Christliche Stimme, Ameryka, Svoboda* und *Ukrainian Thought*).

Das Einleitungswort zur Ausstellung in Stuttgart ist in *Ethologie*, Nr. 26, 1980 abgedruckt.

УКРАЇНСЬКИЙ ВІЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
UKRAINISCHE FREIE UNIVERSITÄT

(Varia Nr. 33)

Між розпачем і надією

(Відкриття виставки українських і чеських мистців, в УВУ,
19 листопада 1979 р.)

ВПРОВІДНЕ СЛОВО ВОЛОДИМИРА ЯНЕВА

Zwischen Verzweiflung und Hoffnung

(Ein Beitrag zu den deutsch-tschechisch-ukrainischen
kulturellen Beziehungen)

EINLEITUNGSWORT VON WOLOODYMYR JANIW

Мюнхен

1987

München

З М И С Т

<i>B. Янів: Між розпачем і надією. (Слово на відкритті виставки українських чеських мистців в УВУ, 19 листопада 1979 р.)</i>	3
Примітки	10
<i>Курт Марія Руда: Привітання німецького історика мистецтва (в українському перекладі Лідії Качуровської-Крюков)</i>	11
<i>Факсіміле запрошення на виставку в Штутгарті (із списком 16 учасників виставки)</i>	12
<i>W. Janiw: Zwischen Verzweiflung und Hoffnung. Ein Beitrag zu den deutsch-tschechisch-ukrainischen kulturellen Beziehungen. (Einleitungswort zur Vernissage am 19. November 1979.)</i>	13
<i>Anmerkungen</i>	20
<i>Kurt-Maria Ruda: Grußwort eines deutschen Kunsthistorikers</i>	21
<i>Факсіміле запрошення на виставку в Мюнхені (із списком 25 учасників виставки)</i>	22
<i>Список репродукцій</i>	23
<i>Verzeichnis der Abbildungen</i>	24
<i>Таблиці із репродукціями (32)</i>	I-XVI

I N H A L T

<i>W. Janiw: Ukrainische Fassung des Einleitungswortes</i>	3
<i>Anmerkungen zur ukrainischen Fassung</i>	10
<i>K. M. Ruda: Ukrainische Fassung des Grußworts eines deutschen Kunsthistorikers (Übersetzung von Lydia Kaczurowskyj-Krjukow)</i>	11
<i>Faksimile der Einladung zur Ausstellung in Stuttgart (Mit einer Liste der 16 teilnehmenden Künstler)</i>	12
<i>W. Janiw: Deutsche Originalfassung des Einleitungswortes</i>	13
<i>Anmerkungen zur deutschen Fassung</i>	20
<i>K. M. Ruda: Deutsche Originalfassung des Grußworts</i>	21
<i>Faksimile der Einladung zur Ausstellung in München (Mit einer Liste der 25 teilnehmenden Künstler)</i>	22
<i>Verzeichnis der Abbildungen in ukrainischer Sprache</i>	23
<i>Verzeichnis der Abbildungen in deutscher Sprache</i>	24
<i>Bildtafeln mit Farbreproduktionen (32)</i>	I-XVI

*Den tschechischen Mitorganisatoren der Ausstellung,
Senator h. c. Prof. Dr. J. Kratochvil,
Frau Renate und Konzertmeister Prof. D. Pandula,
sowie Maestro F. J. Blaha, — dankbar gewidmet
vom Autor*

Die deutschen Originalfassungen und die Bildtafeln erscheinen als Sonderdruck
aus dem *Jahrbuch der Ukrainekunde 1986* (S. 177-188 mit der Bildeinlage).

Die ukrainische Fassung ist 1980 in ukrainischen Tages- und Wochenzeitungen erschienen
(*Christliche Stimme, Ameryka, Svoboda* und *Ukrainian Thought*).

Das Einleitungswort zur Ausstellung in Stuttgart ist in *Ethologie*, Nr. 26, 1980 abgedruckt.

МІЖ РОЗПАЧЕМ І НАДІЄЮ

*(Слово на відкритті виставки українських і чеських мистців в УВУ,
19 листопада 1979 р.)*

Причинок до німецько-чесько-українських культурних взаємин.

Сьогоднішня виставка, що її тепер відкриваю кількома вступними словами, завдячує своє виникнення нашим близьким зв'язкам з університетом у Штутгарті; ці зв'язки започатковано прибл. 24 роки тому двома змістовними науковими сесіями, улаштованими у Штутгарті 29 й 30 листопада 1955 р. Гарячим бажанням Ректорату Українського Вільного Університету було виявити відчіність за часту гостинність Штутгартського Університету.¹ Для цього трапилася саме в цьому році добра нагода — стоп'ятдесятлітній ювілей штутгартської "Альма Матер". Як єдина ненімецька наукова установа підготували ми виставку слов'янських художників, що її включено — поруч із кількома іншими виставками — до багатющії офіційної святкової програми. Інавгурована 15 жовтня 1979 р. проректором Штутгартського Університету, Його Магніфіценцією проф. д-ром інж. В. Вайдліхом, та моїм вступним словом, тривала вона до 26 жовтня. Як можна переконатися з численних відгуків у книзі відвідувачів, ця виставка викликала дуже добрий відгомін і стала дальшим звеном у закріпленні приязні обох університетів.

Виставку зорганізував проф. д-р Йозеф Кратохвіль, чеський емігрант, який поруч із катедрою в УВУ — дає також лекції в Штутгартському Університеті; автоматично він став довіреною особою і сполучною ланкою між УВУ та Ректоратом у Штутгарті. Йому пощастило здобути для виставки кілька десятків експонатів від своїх земляків, що живуть за кордоном; для цього була необхідна велика втрата часу, енергії та коштів. Отже, здавалося доцільним використати рідкісну нагоду і повторити виставку в Мюнхені;² таким чином поширило ювілейні святкування, і наша виставка — єдина в рамках офіційних урочистостей *поза* Штутгартом. А втім, за кілька днів вступаємо — ще під час тривання виставки — у 25-ліття нашої співдії; таким чином була спеціяльна можливість — але ї певна потреба — відзначити, разом з "великим Ювілесм", водночас і "менший".

Стільки до генези виставки. Проте, на мюнхенському терені ми її значно збагатили, притягнувши до співучасти більшу скількість українських мистців: коли в Штутгарті з українців виставляли лише різьбар Григор Крук та малярка Галина Мазепа, то в Мюнхені маємо одинадцять

українських художників; разом із чотирнадцятьма чеськими колегами це показна група зі 147 експонатами в цілому, з багатою палітрою фарб та форм, чи мистецького вияву;³ група, що свідчить про знаменну внутрішню спаяність двох народів у діаспорі: нашою виставкою ми об'єднали мистців із десятьох різних країн поселення: крім Німеччини — із Франції, Голляндії, Італії, Норвегії, Австрії, Швайцарії й Швеції в Європі, а також із двох позаокеанських країн — Венесуелі та Сполучених Штатів.

Було б важко й недоцільно говорити при такій скількості художників — різних генерацій, різних місць поселення, навіть різної національності — про якусь замкнену цілість у розумінні єдності мистецького стилю. Було б, зрештою, цілковито фальшиво шукати її в наших умовах життя й творчости: в розсіянні в світі. Алеж тут річ у чомусь далеко важливішому: ідеться про солідарність двох спільнот однакової долі, з подібними досвідами та гіркими переживаннями. Тому я відчуваю певну гордість, що УВУ розвивається до деякої міри у напрямку духового центру слов'янства в екзилі. Наша сьогоднішня виставка стає плодотвірною зустріччю українців та чехів, отже, народів, що їх віддавна луčать випробовані вузли тривкої приязні, про що кілька місяців назад говорила наша чеська докторка — а тепер габілітантка — Блянка Єржакова у своїй знаменитій доповіді.⁴ І недаром ми досі зберігаємо в архіві давню емблему УВУ з працьких часів із латинським написом *"Universitas Ucrainensis Pragensis"*. Чимало слов'янських народів слов'янофільство провідувало чи ним чванилося, — чехи були чи не єдині, що намагалися виявити своє слов'янофільство на ділі; це вони підтримували українців на одному з найважчих етапів нашої історії — після нещасливого закінчення наших Визвольних Змагань у епілозі першої світової війни, коли вони не тільки гостинно прийняли УВУ, але й забезпечили його існування з утриманням професури, — завдяки особистому клопотанню великого державного мужа й філософа, але насамперед великого гуманіста й справжнього демократа — президента-засновника Томаса Масарика. У 35-ліття його смерті ми влаштували на його пошану дві наукові сесії: одну знову ж таки спільно зі Штутгартським Університетом, другу — з Ерлянгенським Університетом, а тепер маємо намір підготувати подібну наукову сесію з Інститутом славістичних студій при Сорbonі — у 130-ліття з дня його народження.⁵ УВУ влаштовував також успішно інші вечори на пошану інших великих чеських творців — Яна Амоса Коменського, чотирьох чеських композиторів (Бедржіха Сметани, Антоніна Дворжака, Леоса Яначека та Йозефа Сука); та й наша теперішня виставка є друга на черзі в приміщені УВУ; щоправда ми гостили в нас 1977 року — сімнадцять місяців тому — тільки трьох чеських мистців, і виставка була тоді набагато скромніша. Сьогодні наш колишній почин розвинувся до рівня справжнього об'єднання мистецьких еліт двох братніх народів. Алеж по суті обидві виставки мали те саме спрямування. Це сконстатував на

відкритті першої наш доктор Антонін Кратохвіль (брат згаданого професора Йозефа), сьогодні віцепрезидент екзильного Пенклюбу в Німеччині. Він пригадав моменти зі своєї промоції в УВУ: тодішній ректор УВУ, пок. проф. Мірчук, вважав ту хвилину висловом вдячності українського наукового світу супроти чехів.⁶ Сам же д-р Кратохвіль закінчив свій емоційний спогад такими словами: "Сьогодні українці віддають нам, чехам, з *любою* дещо з того, що колись отримали. І саме наш вечір є одним із доказів цього. Ми, чехи, можемо тільки сказати: щиро дякуємо, дорогі слов'янські брати!". При цій нагоді можу лише запевнити, що наші брами широко відчинені молоді інших слов'янських народів.

І справді — *любою* залишається найкращою підставою тривкої приязні, повної відданості справі, одержимості. Любов чинить чудеса, бо ж таким своєрідним чудом є і наша сьогоднішня виставка, яка, вийшовши з найскромніших початкових плянів, розвинулася в подію, якої не можна недоцінити в історії наших взаємовідносин. Це чудо, яке завдячуємо ентузіазмові молої групи мрійників, яким сниться приязнь народів, що має привести до духового об'єднання Європи. Варто було спостерігати чеського маляра Франтішка Блягу, чи письменницю Ренату Пандулю в їхній дії, — як вони, не лякаючись жодних перешкод ані жодної втоми, не зважаючи на вичерпання й недугу, наполегливо працювали при влаштуванні виставки, не кажучи вже про колегу Кратохвіля, що взяв на себе чималий фінансовий ризик при спроваджуванні картин. Щойно тоді можна зрозуміти творчу силу ЕНТУЗІЯЗМУ, писаного великими літерами... Ентузіазм нехтує труднощами, він пориває інших, полонює їх, захоплює. Тільки на цьому тлі можна розв'язати загадку, чому міжнародне відомий і визнаний концертмайстер, а тепер вже й професор музикології Франк-фуртського Університету, Душан Пандуля, раз-у-раз збагачує наші вечори своїм музичним обрамуванням; і це ще раз підкреслює єдність наук і мистецтв, на якій нам так залежить у змаганні до осягнення повноцінної людини; бо ж лише завдяки цій гармонії можна дійти до справжньої особовости, до індивідуальності. Бо ж віддавна це були університети, які брали на себе відповідальність за естетичну формaciю як підставу мистецтв. Тому я радію, що наш університет, не зважаючи на дуже важке фінансове становище, не лякається цієї великої відповідальності. І саме це відчуття великої відповідальності запевнює нашій виставці своєрідну "замкненість", одність. Бо ж це відчуття естетики було — поруч із *любою* — головною засадою для всіх учасників. Не здавлюючи в собі творчої туги в пошуках індивідуального вислову, всі вони дбайливо уникали безглаздя сьогоднішніх мистецьких прямувань, які ведуть, через перенаголошування культу фальшивої оригінальності, до руйнування мистецтва і можуть свідчити хіба лише про тривожливе духове запаморочення нашої доби.

Наші мистці ставлять собі велике завдання на тлі похмурої ситуації наших народів — чи взагалі на тлі всіх народів Східнього бльоку. Тому в них часто натрапляємо на перевагу темних і сірих тональностей у багатьох образах чи скульптурах. Проте мені здається, що головним "ляйтмотивом" — "ниткою Аріядни" — є в них поляризація власних почувань — полярність між розpacем та надією. Це "сподівання проти надії" уможливить зрозуміння поодиноких творів вистави людині Заходу. Похмурі спогади Бляги⁷ про брутальне розчавлення "Празької весни" трагічного 21 серпня 1968 р. зливаються із кошмаром рисунків українця Михайла Мороза із злощасних переживань в концтаборі (разом було на виставці 12 рисунків; на таблицях даемо дві репродукції під 3 і 13). Спогади з Советського Союзу — алеж вони могли б так само походити з будь-якого іншого табору тоталітарного режиму. Та зараз поруч з тими рисунками Мороз кидає візію постійно оживаючого Прометея (31) у незнищенні металі, під дзьобом хижого орла з його могутніми крилами для задушення жертві з недокльованою печінкою... І недаром поруч із безконечною юрбою виморених голodom кістяків Бляги, з їхніми несамовито фосфоризуючими очима смертників — *morituri* (24) — стоїть тут же його великий плякат фанатичного "мужа з іменем Ля Манча" ("Vir nominis La Mancha" — 23). І цього ж Дон Кіхота представляє в "Автокритиці" інший чех, як він стоїть перед мольбертом, малюючи грізні вітряки, на які він незабаром буде наступати, а одночасно поруч нього спить біля свого ослика спокійно Санчо Панчо (25).

Зараз побіч іронічної автосатири з її глибоким змислом цей самий Маленда ставить, також тушом роблений, рисунок "Дерево життя" з потворними, звисаючими з гілок, сьома трупами повішених. Кров'ю полита є стрімка "Дорога" Куріци-Шіммерман (10), та вона веде стрімко вгору і вгору, до розпаленого, визволяючого сонця. До сонця поспішає також і людина без обличчя молодого Пандулі (4), що вирвалася з коробки здушених сардинок, заки ще сонце зайде за обрій, на сон. "Масової людини" — без власного обличчя дуже боїться також Маленда; його отара однотонних голів на сірому рисунку безглуздо біжить за наддименсіональним бараном (26). Чим же вони відрізняються від маси кацетників Бляги (24) — хіба тим що в кацетників смертельний жах розжеврює поширені очі, а у Маленди в очах нема навіть іскорки за втомою душевної пустки зубожілої людини-автомату...

І проти пустки беззмістового життя, сповненого порожніми словами шанувальних промов на честь досягнень людей-автоматів, протестує також В. Стрельніков, виселений двадцять місяців назад з України (Одеси) за спротив проти мистецького "конформізму". Він протиставиться своїми барвними композиціями (з нахилом до символізму) заяблежному епігонству соцреалізму, а водночас у своїх численних графіках він показує безвідінність загубленої людини, заплутаної в лябіrintі Кафки. Його сучас-

ник, киянин Соломуха, здирає маски забріханості в позуючих моделів (21), з одночасним тривожним очікуванням чогось невідомого. Туга чекання деформує обличчя мистця в його змаганні за вільну творчість, у якій щойно виявляється гідність справжнього художника. Боротьба за людську гідність виявляється також у численних портретах — як чехів, так і українців — малярів і скульпторів (до цього ми ще повернемося).

Чорно-білі, сильно контрастуючі, літографії Яроміра Свожіліка ведуть постійно самотнього мандрівника до п'яніючих і ощасливлюючих гірських вершин. Як для Куріци-Ціммерман освітлювало дорогу сонце, так у Свожіліка світять йому місяць і зорі, злагіднюючи його самотність. В його "Тихій ночі" поєднуються не тільки небо з землею; там спілкуються між собою далекі планети (30). А міжпланетний трубач (29) прямує понад труднощі постійно вгору.

Дещо переінтелектуалізовані образи деяких чехів перегукуються плястично з радше почуттевими творами українців. Таким чином символізм сильно промовляє в рівній мірі в каламутних барвах пригнічення "Весни в Норвегії" Схованца (18), як у Подлягової-Тумової з її мельодраматичним викликом покиненої — "Вислухай мене" (6), чи самотності загублених у крижаній пустелі (5), а також у серпанково-замріяних візіях Вернерової-Схованцової (2) та в запорошенному шляху Чади (17). Більш кольоритний у своїх висловах, молодий Пандуля (4) ставить собі у своїх образах вищі завдання: він помислово і цікаво представляє в барвах та формах свідомій несвідомі думки, або навіть витискає їх зі свідомості.

Натомість Галина Мазепа дає нам невимовну радість та щастя пишного багатства неозорого степу з його килимом з квітів (7, 8), з розмахом поривання в далеку широчінь. Обидві жінки — Схованцова й Мазепа — міцно зв'язані з землею: Вернерова-Схованцова у своїх замріячених краєвидах (2), Мазепа у благословенні райдужного спектру соняшнього проміння, що уможливлює врожай божественної природи. Та сама пов'язаність із землею у численних інших пейзажах — Будінської-Дімітрової, Лядіслава Схованца (18) та в "Запорошенному шляху" Марцеля Чади (17). Та земля це водночас і головна стихія у скульптора Григора Крука. Наче таємною силою виштовхані з надер землі, його незугарні, важкі постаті з затертими рисами сірих облич, у яких виразно відбивається пра-первіність плодючого ґрунту, що від нього нікому не відірватись із похилених трудівників на рідній землі. Гляньмо на його орачів, сівачів, женців, або й на ту дівчину при традиційному обливанні очищаючою водою в Обливаний понеділок світлого Воскресіння, чи на кремезну молодицю з гускою...Щойно поступово обличчя набирають індивідуальних рис та виразу, як от у "Материнстві"; я особисто назував би цю скульптуру "Степовою Мадонною", з її тяжінням, що зв'язує матір і дитину із землею-годувальницею, коли водночас, поруч зі статичною масивністю, з'являється й ніжність благодатної любові.

Мати з дитиною з'являються ще раз у тендітній Круковій терракотті (19). Мати з ніжно притуленою дитиною бачимо у барвнім насыченні, характеристичному для Мазепи (7). І цей самий мотив у чешки Подлягової-Тумової на обкладинці каталогу виставки (тут репродукція в німецькому тексті, стор. 18.). Подлягова-Тумова підготувала свій образ на "Рік дитини". Інші твори постали раніше, але всі вони свідчать про те, якою мірою слов'яни зв'язані з родиною та родинним життям. Це є на ш внесок до "Року дитини": без здорової, щасливої родини навряд чи можна говорити про радісне, безтурботне, безпечне дитинство у спокої затишного дому. У Голуба навіть "Поцілунок" (28) нагадує не так компоненту сексуально-змислову, як радше взаємне внутрішнє проникання партнерів. Алеж у сьогоднішній колгоспній системі родина є в занепаді; Стрельніков передає це в символі "Материнства в руїнах" (27). Чи ж не Мадонна сповивала Дитя у руїнах у годині радісної Благовісті? "Мадонна і Дитя" з'являються й сьогодні у всіх наших знедолених країнах, і в руїнах і сьогодні знову й знову народжує Мадонна Дитя. Це є також надія серед нашого розпачу в нелюдській системі колгоспного життя, — це надія на впевнений, тривалий знак, — надія, як і хрест, що непомилово серед темряви й грози заяснів у Вернерової-Схованцової віщуванням (2) "*In hoc signo vinces*", як світло у безпросвітнім бездоріжжі ночі зловісних, важких хмар, які, однак, розпливаються у вірі в світанок. Розпач і надія у вірі у вічне, непроминальне, трансцендентне, сильніше від земного. Нехай же ж "Свічі життя" у Голуба (9) мелянхолійно погасають, як і кожне життя у світі затихає, хай же ж наші скоробіжні дні протікають між пальцями, та, однак, залишиться на віки світло хреста в хуртовині, як запорука визволяючої надії, віч-на-віч з обманливою розпucoю, обмеженим — проминальним. Це з довірливості витікало освіжуюче джерело фантазій у грі ліній і кольорів на тендітній тканині батікових шалів Єжкової. (22).

Чи ж той самий відблиск Божественного у хуртовині й негоді не промовив у різновидності безчисленних пейзажів Миколи Романа (16), який невтомно паломничає по світі у впертих шуканнях завершеності серед багатства природи? І до сонця як до вияву Всемогутності Божої молиться надхненно в безнадії людських бездоріж Морозів "Пророк" в Україні, — за бездомну Мадонну в руїнах, за крашу долю людства, за гідність людини, створеної на Божу подобу... Людини, чия індивідуальність так виразно проявляється у портретах слов'янських мистців. Крук, що так дбайливо затирає риси своїх пра-постатей зі степових могил, виразно моделює риси облич на погруддях (на виставці: голова Мирослави Яремко, малої Юлії Зубенко). Його учениця, докторантка УВУ Христина Кишакевич, дає обличчю свого майстра характеристичні риси його кремезних постатей, але злагіднені мелянхолією внутрішньої самотності, зумовленої шуканням Правди у Красі. Черешньовський (20) з ЗДА увіковічнює легендарну постать командира УПА Романа Шухевича-Чупринки

(1907-1950), з його енергійно затиснутими устами. А поруч зі скульптурами портрети мистців-малярів у різних стилях та зображеннях. Має-статична постать українського патріарха з батьківськими рисами на обличчі деревориту Баляса (1); Михайло Мороз передає у своєму автопортеті почування трагічного Леонкавалльового "Паяца" (14) із пишнотою порожнечі у зовнішності і трагізмом турботних думок, коли в житті доводиться рахуватися з поглядом десятків чужих очей, і коли так хочеться скинути маску. Як же ж контрастує цей портрет із худорливим обличчям Мороза на рисунку з концтабору (13) у натуралістично однотонній сіризмі в'язничного лахміття. Тим більше підкреслює Мороз барвність нюансів на свободі, коли зеленковість химер у його думках протиставиться глибокій синяві виявленої людям і світові самовпевненості з бажанням скинути маску і конечністю сміятися за всяку ціну — *Ridi Ra-gliaccio!*

Як промовисто видобуває барвними плямами молода Кушлик все найцікавіше в обличчі батька, надаючи йому своєрідності (15). Цілком подібно у чехів: "Голляндський маляр" Ксені Будінської-Дімітрової (12) скриває одночасно велике минуле свого народу в засмаглім обличчі, спаленім вихрами далікіх морів, і сучасне нервозне напруження інтелектуаліста. "Юнак" Зденка Будінського (11) з дещо задиркувато надягненим на довге волосся претенсійним циліндром, із самозадоволенням юнака, але водночас зі свіжою чарівливістю довірливого мрійника, перед яким стеляться далекі шляхи...

Індивідуальність обличчя — плястичне відбиття особистості, з якої воно випливає у гармонії з гідністю повноцінної людини, що прямує до звершення. Гідність людини — ознака й символ Європи... Тому я радію, що наша виставка збігається з відгомоном "європейського року" — року виборів до першого загального європейського парламенту. Наша виставка це доказ, що слов'янські народи належать до Європи, в чийому парламенті і досі порожніми залишилися місця, які мусіли б належати нам, — як це ми виразно висловили на спільній маніфестації в березні цього року. Цю маніфестацію підготував наш відомий міжнародний "Дім зустрічей" від імені десятьох заступлених народів Східної й Центральної Європи. Мені приємно привітати тут Голову цього Дому, нашого випробуваного довголітнього приятеля, д-ра Йоганнеса Маврера, як співорганізатора нашого вечора і нашої виставки. А тепер даймо промовити самому мистецтву за нас як європейців; при цьому хочу підкреслити те характеристичне, що саме мистецтво як вияв нашої культури й духовості досі далеко виразніше висловлює нашу "європейськість", ніж химерна політика. Хіба ще тільки на маргінесі згадаю, що УВУ в "європейському році" влаштував, сам, або в співучасті з іншими науковими установами, шість "європейських вечорів" (крім згаданої маніфестації), в тому числі три у співдії зі Штутгартським Університетом⁸; це також наш скромний внесок до 150-ліття

цього університету. До речі, останній із цих вечорів підготував наш Факультет права й суспільно-економічних наук точно перед трьома днями. Сьогоднішній вернісаж — це останній акорд у святкуваннях.

В духово об'єднаній і оновленій Європі — наша надія, — в Європі, як бастіоні у боротьбі із розpacем варварства та принижування гідності в наших країнах тисячів "Мадонн у руїнах" — в країнах поруйнованих домів і храмів, — із руїною розбитих родин, присуджених на животіння в бездушній колхозній системі сірих автоматів, чи безвольних в'язнів.

Я радію, що можу гаряче привітати зібраних Гостей, які своєю присутністю засвідчують солідарність із нами у змаганні до взаємного зрозуміння, порозуміння та приязні народів на базі спільніх ідеалів нашої великої традиції. Зокрема вітаю наших чеських співорганізаторів із Чехо-словацького Товариства мистецтв і наук. Бажаю всім багато радості при огляданні виставлених картин, графік, скульптур чи рисунків.

П Р И М И Т К И

¹ В архіві УВУ занотовано до цього часу 34 спільні вечорів УВУ та Університету в Штутгарті за 24 роки співдії.

² В часі 19-30 листопада 1979 р.

³ Прізвища учасників обидвох виставок подані на запрошеннях, що їх факсіміле падаємо у німецькому тексті нашого випуску (стор. 12 і 22)..

⁴ Доповідь н. т. "Українсько-чеські літературні зв'язки за останніх 150 рр.", читана в УВУ 21.УІ. 1979 р., повторена в Парижі з рамені Делегатури УВУ, з'явилася в *Mitteilungen* ч. 17 (1980 р.), стор. 264-284. Д-р Б. Єржакова стала 1986 р. доценткою педагогіки УВУ на підставі габілітаційної дисертації та її захищення.

⁵ Планована Наукова Конференція справді відбулася 12-13 грудня 1980 р., гл. інформація в *Mitteilungen* ч. 17 (1980 р.), стор. 378-382.

⁶ Тексти промов при відкритті цієї виставки (3.УІ. 1978 р.) опубліковані в *Mitteilungen* ч. 15 (1978 р.), стор. 173-180.

⁷ В дальшому будемо давати при поодиноких мистцях чи експонатах число репродукції на долучених таблицях (в дужках), до яких стосується дане місце тексту. Звичайно, було неможливо репродукувати всі 147 картин, і тому не всі місця тексту можуть бути ілюстровані відповідною репродукцією.

⁸ 17.5., 13.7. та 16.11.1979 (див. *Mitteilungen* ч. 17 / 1980 р./ стор. 356-357). Сесія 13.7. була під почесним предсідництвом пануючого князя Франца Йозефа II фон і цу Ліхтенштайн.

ПРИВІТАННЯ НІМЕЦЬКОГО ІСТОРИКА МИСТЕЦТВА

Вельмишановні Пані й Панове!

В одній з моїх доповідей я назвав Чехословаччину "скарбницею європейської культури". Навести для цього докази — це велика, невичерпна тема, і то в такій мірі, що може допровадити доповідача мало чи не до розпачу; бож доповідач, за браком часу, може навести з колosalного багатства найкращих і часто глибоко зворушливих доказів лише жменьку. Таким чином стає питанням сумління, що саме треба згадати, а що можна обминути. А в наслідок виходить тільки вельми незадовільний фрагмент цілості.

Шановні Пані й Панове, мушу признатися: у моїй доповіді я, на жаль, мусів обминути той факт, що Чехословаччина після Першої світової війни не тільки прийняла Український Вільний Університет у своїй столиці Празі, але й підтримувала його всіма засобами. Але тут, перед Вами, я повинен відзначити цей подвиг. А задля справедливості мушу згадати, що 1945 року Мюнхен пішов за прикладом чехословацької столиці.

Я сказав — подвиг, бо ж хто дає вільному духові можливість виявити себе, розвиватися, вносити свій вклад у науку, літературу, мистецтво, той чинить найвище, що тільки може вчинити людина: він служить людству. Український Вільний Університет виявив себе гідним такого подвигу. Від першого притулку в Празі, на довгому шляху до другого притулку — Мюнхену, і до цієї хвилини професура й студентство Українського Вільного Університету показали, не зважаючи на всі труднощі, на що спроможний вільний дух, коли він ставить сумління у противагу фізичній силі. Під таким кутом погляду Український Вільний Університет може, навіть мусить, стати зразком, також — підкреслюю — для німецьких університетів Західньої Німеччини. Бож справа не в величині даної інституції, а в її вихідній точці — духовості.

Я як німець, і в розумінні культури Заходу, бажаю Українському Вільному Університетові Божого благословення. Його професорам та студентам бажаю, щоб вони усвідомлювали собі, також і в тяжкі хвилини, своєрідність їхнього завдання: плекати справжню вільну духовість їхньої батьківщини та її культури тут, на чужині, зберігати її рівень і провадити до нового розквіту; завжди показувати, що тут живе справжня Україна і вносить, як і на протязі минулих століть, свій вклад у культуру Європи.

Шановні Пані й Панове, зупиняйтесь перед кожним образом, розглядайте кожний з них уважно — також і серцем, і Ви переконаєтесь: тут є докази щойно згаданого внеску до європейської культури.

Курт-Марія Руда

Universität Stuttgart
Ukrainische Freie Universität München
Freie Gesellschaft zur Förderung der Freundschaft mit den
Völkern der Tschechoslowakei - Verband Baden-Württemberg

Slawische Künstler stellen aus

Bilderausstellung zum 150jährigen Jubiläum der Universität Stuttgart
(Es waren die Universitäten, die immer eine große Verantwortung
für die Ästhetik und Kunst vorgebracht haben)

Mit Werken von:
František Bláha – Zdeněk Budínský –
Xenie Budínská – Marcel Čada –
Zdeněk Dašek – Jana Holubová –
Luděk Holub – Hugo Kratoška –
Hrihorij Kruk – Jaromír Malena –
Halyna Mazepa – Natalie Podlahová –
Tumová – Ladislav Schovanec –
Jaroslav Svozilík – Béla Vernerová –
Magdalena Zabachowicz –

von 15. bis 26. Oktober 1979
täglich von 17 bis 19 Uhr (Mo-Fr)
im Kollegiengebäude II
Konferenzraum vor den
Tiefenhörsälen

KATALOG

Schutzgebühr: Erwachsene DM 5,– Studenten DM 3,–
Innentext wurde wegen verspäteter Einlieferung der Unterlagen nur vervielfältigt

ZWISCHEN VERZWEIFLUNG UND HOFFNUNG

Ukrainische und tschechische Künstler stellen aus.

Ein Beitrag zu den deutsch-tschechisch-ukrainischen kulturellen Beziehungen

(Einleitungswort zur Vernissage am 19. November 1979)

Unsere heutige Ausstellung, die ich nun mit einigen Einleitungsworten eröffne, hat ihren Ursprung in unseren engen Beziehungen zur Universität Stuttgart; diese Beziehungen begannen mit zwei inhaltsreichen Vortragsabenden am 29. und 30. November 1955. Die Ukrainische Freie Universität wollte ihre Dankbarkeit für die oft gewährte Gastfreundschaft erweisen, und dazu bot sich gerade im laufenden Jahr eine gute Gelegenheit aus Anlaß des 150. Jubiläums der Stuttgarter Alma Mater. Als einzige nichtdeutsche wissenschaftliche Einrichtung haben wir eine Ausstellung slavischer Künstler vorbereitet, die neben acht anderen Ausstellungen ins offizielle Festprogramm aufgenommen wurde. Am 15. Oktober 1979 vom Prorektor, Magnifizenz Professor Dr. Ing. W. Weidlich, eröffnet, dauerte sie bis zum 26. Oktober. Wie den zahlreichen Eintragungen im Gästebuch zu entnehmen ist, fand diese Ausstellung einen sehr guten Anklang und wurde zu einem weiteren Glied in der Freundschaftskette der beiden Universitäten.

Vorbereitet wurde die Ausstellung von unserem Professor Dr. Josef Kratochvil — einem Exiltschechen, der zugleich einen Lehrauftrag an der Stuttgarter Universität innehat und auch als unser Bindeglied zu ihrem Rektorat wirkt. Es gelang ihm, mehrere wertvolle Gemälde seiner Landsleute aus dem Ausland für die Ausstellung zusammenzutragen, was einen großen Aufwand an Zeit, Energie und Kosten erfordert hat. Somit schien es angebracht, diese seltene Gelegenheit zu ergreifen und die Ausstellung auch in den Räumen der Ukrainischen Freien Universität in München zu wiederholen,¹ um auf diese Weise die Jubiläumsfeierlichkeiten auf einer breiteren Ebene zu begehen; im Rahmen dieses Jubiläums wird dies die einzige Veranstaltung außerhalb Stuttgarts sein. Übrigens werden wir in einigen Tagen, noch während unserer Ausstellung, das 25. Jahr unserer Zusammenarbeit beginnen; so war die Möglichkeit gegeben, mit dem „großen Jubiläum“ zugleich auch das „kleinere“ zu würdigen.

Soviel zur Genese dieser Ausstellung, die allerdings durch die Heranziehung mehrerer ukrainischer Künstler wesentlich bereichert wurde: In Stuttgart war

die ukrainische Kunst nur durch einen ukrainischen Bildhauer und eine Kunstmalerin vertreten; nunmehr haben wir elf Ukrainer mit insgesamt über 100 Werken. Zusammen mit ihren vierzehn tschechischen Kollegen bilden sie eine stattliche Gruppe mit einer reichen Palette an Farben, Techniken und Ausdrucksformen,² eine Gruppe, die von einer bemerkenswerten Solidarität zweier Völker in der Diaspora zeugt, denn unsere Ausstellung hat Künstler aus zehn verschiedenen Aufenthaltsländern der Diaspora versammelt: neben der Bundesrepublik Deutschland aus Frankreich, Holland, Italien, Norwegen, Österreich, Schweden und der Schweiz, aber es kamen auch Werke aus den USA und aus Venezuela.

Es wäre schwierig, bei dieser Vielzahl von Künstlern verschiedener Generationen, verschiedener Volkszugehörigkeiten und verschiedener Ansiedlungsgebiete von einer künstlerischen Geschlossenheit im Sinne einer Stileinheit zu sprechen. Zugleich wäre es aber auch vollkommen falsch, bei unseren Verhältnissen nach einer solchen Einheit zu suchen. Es handelt sich hier vielmehr um die Geschlossenheit zweier Schicksalsgemeinschaften mit ähnlichen Erfahrungen und ähnlichen bitteren Erlebnissen. Mit besonderer Genugtuung möchte ich darauf hinweisen, daß sich unsere Universität gewissermaßen zu einem geistigen Zentrum des Slaventums im Exil entwickelt hat. Unsere heutige Ausstellung wird in diesem Sinne zu einer fruchtbaren Begegnung der Ukrainer und Tschechen, mit denen uns seit Jahren eine bewährte Freundschaft verbindet, ein Umstand, auf den unsere tschechische Doktorin und nunmehr auch Habilitandin, Frau Blanka Jeřábková,³ vor etwa drei Monaten in einem ausgezeichneten Vortrag hingewiesen hat. Nicht umsonst trägt das alte Siegel unserer Universität die Inschrift „Universitas Ucrainensis Pragensis“. Andere haben den Panslavismus gerühmt und gepredigt; die Tschechen waren die einzigen, die ihn zu verwirklichen suchten; sie haben die Ukrainer in einer der schwierigsten Epochen ihrer Geschichte, nach dem Zusammenbruch ihres Freiheitskampfes zum Ende des Ersten Weltkriegs, unterstützt und der UFU nicht nur Gastfreundschaft (1921—1945) gewährt, sondern auch ihre Existenz materiell gesichert, und zwar dank dem persönlichen Einsatz des großen Staatsmanns und Philosophen, aber vor allem des großen Humanisten und echten Demokraten, des Gründungspräsidenten Thomas Garrigue Masaryk.

Zu seinem 35. Todestag hatten wir zwei Vortragsabende an den Universitäten Stuttgart und Erlangen veranstaltet, und nun bemühe ich mich um die Vorbereitung eines ähnlichen Abends in Zusammenarbeit mit dem Institut d'études slaves der Sorbonne in Paris zum 130. Geburtstag Masaryks im kommenden Jahr.⁴ Es sind auch andere Gedenkabende zu Ehren tschechischer Persönlichkeiten von der UFU veranstaltet worden: für Jan Amos Komensky (Comenius) und die tschechischen Komponisten Bedrich Smetana, Antonin Dvořák, Leos Janaček und Josef Suk. Diese Ausstellung ist bereits die zweite dieser Art in den UFU-Räumen; allerdings konnten wir vor 17 Monaten (1978) nur drei tschechische Künstler bei uns begrüßen, sie hatte auch weitaus bescheidenere

Ausmaße, während die jetzige eine wahre Begegnung der künstlerischen Elite zweier Völker in der Diaspora darstellt. Damals sprach unser Doktor Antonin Kratochvil, der Bruder des bereits erwähnten Professors Josef Kratochvil und Vizepräsident des Exil-Pen-Clubs in der Bundesrepublik, über seine eigene Promotion, die der damalige Rektor, Professor Dr. Ivan Mirtschuk, als eine Dankbekundung der UFU für die Leistungen der tschechischen Regierung zugunsten der UFU betrachtete. Dr. A. Kratochvil schloß mit den eindrucksvollen Worten: „Heute geben die Ukrainer uns Tschechen so manches mit Liebe zurück. Dieser Abend ist einer von vielen Beweisen. Wir Tschechen können nur sagen: Herzlichen Dank, liebe slavische Brüder!“⁵ Ich möchte an dieser Stelle auch versichern, daß unsere Tore der Jugend aller anderen slavischen Völker weit offen stehen.

Die beste Grundlage für eine dauerhafte Freundschaft ist und bleibt jedoch die Liebe, die Hingabe an eine bestimmte Sache; die Liebe wirkt Wunder, und ein solches Wunder ist auch unsere heutige Ausstellung, die sich von den bescheidensten Anfängen zu einem nicht zu unterschätzenden Ereignis in der Geschichte unserer Beziehungen entfaltet hat dank der echten Begeisterung einer kleinen Gruppe von Enthusiasten, die von der Freundschaft zwischen den Völkern träumten, einer Freundschaft, die zu einem geistig geeinten Europa führen soll. Man müßte etwa den Künstler František Bláha und die Schriftstellerin Renata Pandula in ihrem Einsatz gesehen haben, die trotz Krankheit und Erschöpfung keine Mühen scheut, ganz zu schweigen vom Kollegen Josef Kratochvil, der ein großes finanzielles Risiko auf sich genommen hat; man muß dies selbst erlebt haben, um recht zu verstehen, Welch eine schöpferische Kraft der großgeschriebene Enthusiasmus besitzt, der allen Schwierigkeiten trotzt, andere begeistert und sie heranzieht. So kann man erst das Rätsel begreifen, weshalb ein international bekannter und anerkannter Konzertmeister und heute noch Professor an der Frankfurter Universität, Dušan Pandula, noch einmal zu uns kommt, um unseren Abend durch seine musikalische Umrahmung zu bereichern, um die Einheit von Wissenschaft und Kunst zu unterstreichen, an der uns so sehr gelegen ist, da wir nur durch diese Einheit und Integration eine echte Persönlichkeit herausbilden können. Es waren ja stets die Universitäten, die die große Verantwortung für Ästhetik und Kunst übernahmen. Deshalb freut es mich so sehr, daß auch unsere Universität trotz ihrer überaus schwierigen finanziellen Lage diese Verantwortung trägt. Es ist auch diese Verantwortung, die unserer Ausstellung doch eine gewisse Geschlossenheit verleiht. Die Ästhetik war hier nämlich, neben der Liebe zur gemeinsamen Sache, das höchste Gebot für alle Teilnehmer. Ohne ihre Suche nach dem persönlichen Ausdruck aufzugeben, vermieden alle teilnehmenden Künstler den Unsinn der heutigen Strömungen mit ihrer Originalitätshascherie, die zur Zerstörung der Kunst führt und lediglich über die Geistesverwirrung unserer heutigen Welt ein tristes Zeugnis ablegt.

Unsere Künstler verstehen ihre große Aufgabe im Zusammenhang mit der düsteren Lage unserer Völker, der Völker der Ostblockstaaten schlechthin. Daher diese dunklen und grauen Töne in vielen Gemälden und Skulpturen. Und dennoch scheint es mir, daß die Polarität zwischen Verzweiflung und Hoffnung das Leitmotiv unserer ganzen Ausstellung abgeben könnte, was auch den Westeuropäern ein besseres Verständnis der einzelnen Bilder ermöglichen mag. Bláhas⁶ finstere Erinnerungen an die brutale Beendigung des Prager Frühlings am 21. August 1968 verschmelzen sich mit dem Alptraum in den Radierungen des Ukrainers Moroz über die tragischen Erlebnisse in einem KZ. (Insgesamt wurden 12 Zeichnungen aus Konzentrationslagern ausgestellt, siehe hier Abb. 3 und 13). Diese Erinnerungen beziehen sich auf die Sowjetunion, doch könnten sie ohne weiteres aus irgendeinem anderen Lager eines totalitären Regimes herrühren. Aber neben diesen Radierungen besteht die Vision des immer wieder zum Leben auferstehenden Prometheus in der unzerstörbaren Bronze (Moroz, 31) und neben der endlosen Masse der vom Tod gezeichneten KZ-Häftlinge mit ihren unheimlich phosphoreszierenden Augen der „Morituri“ Bláhas (24) steht nicht umsonst sein Plakat des fanatischen „Vir nominis La Mancha“ (23). Denselben Don Quijote stellt uns auch ein anderer Tscheche, Malenda, vor (25): mit seiner Staffelei mit dem Gespenst der beängstigenden Mühlen; gleich daneben ist sein „Lebensbaum“ mit sieben Leichen von Erhängten. Von Blut gerötet ist der Weg Kurica-Zimmermanns (10), aber er führt steil aufwärts zur glühenden, erlösenden Sonne. Zur Sonne eilt auch der aus einer Sardinendose entschlüpfte Massenmensch des jungen Pandula, bevor diese Sonne am Horizont untertaucht (4). Diesen Massenmenschen einer gleichgeschalteten Gesellschaft fürchtet auch Malenda mit seiner Schar von eintönigen Gesichtern, die gedankenlos einem überdimensionalen Widder nachlaufen (26). Gegen die Leere eines inhaltslosen Lebens mit faden Lobreden auf die Leistungen der Roboter kämpft auch Strelnikov, der erst vor etwa zwanzig Monaten wegen seines „Nonkonformismus“ aus der Ukraine ausgewiesen wurde; er protestiert gegen das Epigonentum des „Sozrealismus“ mit seinen farbigen, zum Symbolismus neigenden Konstruktionen, während seine Graphiken die Ausweglosigkeit des verlorenen Menschen aufzeigen, der sich in den Labyrinthen Kafkas verirrt. Sein Altersgenosse aus Kyjiv, Solomucha, der um die Würde des freischaffenden Künstlers kämpft, reißt die Masken der Verirrten von ihren Gesichtern (21). Dieser Kampf um die Menschenwürde spiegelt sich auch in den Porträtgescichtern sowohl der Tschechen als auch der Ukrainer wider, worauf wir noch zurückkommen werden.

Die Lithographien von Svožilík mit ihren starken Schwarz-Weiß-Kontrasten führen den einsamen Wanderer stets zu berauschenen und beglückenden Höhen; in seiner „Stillen Nacht“ versöhnen sich nicht nur Himmel und Erde, auch die Planeten kommunizieren untereinander (30). Und der „Planetenbläser“ steigt trotz der Schwierigkeiten immer empor (29). Die etwas zum Intellektualismus neigenden Bilder einiger Tschechen verbinden sich wunderbar mit

den eher gefühlsbetonten Arbeiten der Ukrainer. So kommt das Symbolische sowohl im „Frühling im Norden“ von Schovanec (18), in den trüben Farbtönen der Niedergeschlagenheit von Podlahová-Tumová (5, 6) als auch in den traumhaft verschleierten Visionen von Čada (17) oder Vernerová-Schovancová (2) zum Ausdruck. Der schon weitaus farbenfrohere junge Pandula (4) hat sich in seinen Bildern eine schwierige Aufgabe gestellt: Mittels Farben und Formen offenbart er geistreich bewußte und unbewußte Gedanken, die er mitunter auch verdrängt. Halyna Mazepa gibt dagegen das unsagbare Glück und die Freude über die bunte Pracht einer grenzenlosen blumenreichen Steppe wieder(7, 8). Beide Künstlerinnen, Schovancová (2) und Mazepa, sind aber fest mit der Erde verbunden: Schovancová in ihren vernebelten Landschaften, Mazepa im Segen des regenbogenartigen Spektrums der Sonne, die das Gedeihen der göttlichen Natur gewährleistet. Die gleiche Erdverbundenheit erblicken wir bei der Tschechin Budinska. Übrigens, die Erde: Sie bildet das Hauptelement des ukrainischen Bildhauers Kruk; wie aus der Erde emporgeschnossen erscheinen zunächst seine plumpen Gestalten mit ihren verschwommenen Gesichtern, in denen sich die urwüchsige Kraft des fruchtbaren Bodens offenbart. Sehen wir uns seine Magd am Ostermontag an, wie sie das traditionelle Begießen mit dem reinigenden Wasser vollzieht, oder die wuchtige Frau mit der Gans. Erst allmählich erhalten seine Gesichter einen individuellen Ausdruck, wie z. B. in seiner „Mutterschaft“; ich persönlich würde diese Plastik „Steppenmadonna“ nennen — mit ihrer Schwere, aber zugleich mit einer innigen Zärtlichkeit... Mutter und Kind kommen bei Kruk noch einmal in einer zärtlichen Terrakotta vor (19). Mutter und Kind sehen wir in Mazepas charakteristischer Farbenfülle (7). Mutter und Kind — das Motiv finden wir auch bei der Tschechin Podlahová-Tumová; das Original konnten wir leider nicht ausstellen, wir bringen nur eine Reproduktion auf der Innenseite unseres Katalogumschlags (und im Text unserer Einleitung als Schwarz-Weiß-Reproduktion). Podlahová hat dieses Bild zum „Jahr des Kindes“ geschaffen. Die anderen sind schon früher entstanden; aber sie alle sind ein Beweis dafür, wie sehr die Slaven an der Familie hängen, was die Familie ihnen bedeutet... Das ist unser Beitrag zum „Jahr des Kindes“: Ohne eine gesunde, glückliche Familie kann von einer geborgenen, fröhlichen und sorglosen Kindheit wohl kaum die Rede sein. Selbst der „Kuß“ von Holub (28) erinnert weniger an das Sexuell-Sinnliche als vielmehr an ein gegenseitiges Durchdringen der Partner. Nun befindet sich diese Familie im Kolchossystem in ihrem Zerfall, wie dies Strelnikov symbolisch und ausdrucksvoll in seiner ikonenhaften „Mutterschaft in Ruinen“ (27) darstellt. Hat die Madonna das Kind nicht in den Ruinen der Welt in der Stunde der frohen Botschaft geboren? Madonnas Kind kommt auch heute noch in allen Ländern zur Welt, als eine Hoffnung in unserer Verzweiflung, als ein festes, untrügliches Zeichen jenes „In hoc signo vinces“ bei Vernerová-Schovancová (2), als Licht in der trostlosen Finsternis der verhängnisvollen, aber zugleich verheißungsvollen Wolken, die sich aufzulockern scheinen. Mögen die „Kerzen des Lebens“ von

Natalie Podlahová-Tůmová:
Zum Jahr des Kindes (Öl)

Holub (9) melancholisch erlöschen, wie auch das Leben in der Welt dahinschwindet, mögen uns unsere flüchtigen Tage zwischen den Händen zerrinnen, — das Licht des Kreuzes im Gewitter bleibt auf ewig ein Garant der erlösenden Hoffnung entgegen der trügerischen Verzweiflung des Ver-gänglichen. Aus der Überwindung der Angst und aus Zuversicht entspringt die erfrischende Quelle der Phantasie im Spiel der Linien und Farben auf dem hauchdünnen Stoff der Batiktücher von Ježkova (22). Erblickt man das Göttliche nicht in der Schönheit der unzähligen Landschaften Romans (16), der unermüdlich durch die ganze Welt auf der Suche nach der Vollkommenheit der vielseitigen, reichen Natur pilgert? Und zur Sonne, dem Ausdruck der Allmächtigkeit Gottes,

betet in Verzweiflung inmitten der menschlichen Verirrungen der Kupferne Prophet in der Ukraine (Moroz), er betet für die obdachlose Madonna Strelnikovs inmitten der Ruinen, um eine bessere Zukunft der Menschheit, um die Würde des Menschen als Ebenbild Gottes, dieses Menschen, dessen Individualität in den Porträts der slavischen Künstler so deutlich zum Vorschein kommt: Bei Kruk, der die Gesichter der Urgestalten stark verwischt, kommt das Individuelle in all seinen Büsten hervor, wie bei „Frau Jaremko“ oder dem „Mädchenkopf“ in Terrakotta. Kruks Schülerin und unsere Doktorandin, Chrystyna Kyszakewycz, verleiht seinem Gesicht jene charakteristischen wuchtigen Züge seiner eigenen Gestalten, die aber dennoch von einer inneren Melancholie der geistigen Einsamkeit durchtränkt sind. Der in den USA wirkende Künstler Czereszniovskyj (20) verewigte die legendäre Gestalt des Oberbefehlshabers der Ukrainischen Aufständischen Armee — Roman Šuchevič (1907—1950) — mit seinen energischen Gesichtszügen; er hatte während des 2. Weltkrieges und fünf lange Jahre nach dem Krieg unbeugsam in einer aussichtslosen Lage gekämpft. Neben den Büsten sehen wir in verschiedenen Stil- und Ausdrucksformen Porträts der Kunstmaler: Die majestätische Gestalt des ukrainischen Patriarchen mit seinen väterlichen Gesichtszügen (1); Moroz stellt sich in seinem Selbstbildnis als Maler vor, von seinen eigenen Gedanken umgeben (14); diese erscheinen manchmal als quälende Masken oder auch als Mitmenschen mit ihren Nöten und Erwartungen, die, vor dem traumhaft-poetischen grünen Hintergrund dargestellt, im Gehirn des Malers wühlen. Wie stark unterscheidet

sich dieses Selbstbildnis von einem früheren — im naturalistischen, trüben Grau seiner Häftlingskleidung (13)! Wie interessant malt ihren Vater die junge Kuszlik (15)! Und genau das gleiche Hervorheben der Individualität bei den, zwar seltenen, aber sehr eindrucksvollen Porträts der Tschechen; so z. B. der „Holländische Maler“ von Frau Budinska (12), — mit einem Gesicht, das die große Vergangenheit seines Volkes zugleich in den Zügen eines Seemanns und eines modernen Künstlers darstellt. Oder der „Junge Mann“ (11) von Zdenek Budinsky mit seinem etwas prätentiös auf seinem langen Haar sitzenden Zylinder, aber mit dem Charme eines Schwärmers zugleich.

Die Individualität des Antlitzes — das Revers der Menschenwürde, aus der sie sich entwickelt; die Würde — das Wahrzeichen des ewigen Europa. Ich freue mich sehr, daß gerade diese Ausstellung mit dem Ausklang des „Europajahres“, mit der Wahl des Europaparlaments zusammenfällt als ein Beweis dafür, daß eben die slavischen Völker zu Europa gehören, in dessen Parlament es bislang leere Sitze gibt, die eigentlich uns zustehen, wie wir dies auch in einer im März vom Haus der Begegnung veranstalteten Kundgebung im Namen von zehn Völkern gefordert haben. Ich freue mich auch, daß gerade das Haus der Begegnung, dessen Vorsitzenden und unseren bewährten Freund, Johannes Maurer, ich hier herzlich begrüßen darf, als Mitveranstalter unseres Abends und unserer Ausstellung fungiert hat. Für uns als Europäer wollen wir nun die Kunst sprechen lassen; es ist bezeichnend, daß sie eine deutlichere und überzeugendere Sprache spricht, als die Politik. Ich möchte nur kurz hinzufügen, daß die UFU bereits sechs spezielle Europaabende veranstaltet hat (neben der bereits erwähnten Kundgebung), hiervon drei in Zusammenarbeit mit der Stuttgarter Universität — auch ein kleiner Beitrag zu ihrem 150. Jubiläum, das wir nun — ich hoffe mit Erfolg — abschließen.⁷ Am Rande sei bemerkt, daß unser letzter Europaabend in Stuttgart vor genau drei Tagen von unserer Juristischen Fakultät veranstaltet wurde.

Auf Europa setzen wir auch unsere Hoffnung, auf Europa als ein Bollwerk gegen die Verzweiflung der Barbarei und Entwürdigung in unseren Heimatländern, den Ländern Abertausender Madonnen in Ruinen, der zerstörten Häuser und Kirchen, der Ruinen mit den zur Trostlosigkeit verdammt Familien im antlitzlosen Kolchossystem der seelenlosen Roboter.

Ich begrüße auf das herzlichste alle hier Versammelten, die ihre Solidarität mit unseren Idealen der Völkerfreundschaft durch ihr Erscheinen bekräftigt haben; dies gilt vor allem unseren tschechischen Mitveranstaltern von der Tschechoslovakischen Gesellschaft für Künste und Wissenschaften.⁸

A N M E R K U N G E N

¹ In der Zeit vom 19. bis 30. November 1979.

² Die Namen der jeweils teilnehmenden Künstler sind aus den Einladungen zu entnehmen, deren Faksimile wir im Text dieses Heftes abbilden (S. 12 und 22).

³ 21. 8. 1979; im Druck erschienen in: *Mitteilungen* Nr. 17 (1980), S. 264-284.

⁴ Diese Konferenz fand am 12. und 13. Dezember 1980 statt; s. Rubrik „Kommunikationen“ in: *Mitteilungen* Nr. 17 (1980), S. 378—382.

⁵ Der Wortlaut der Ansprachen bei der Ausstellungseröffnung (3. 6. 1978) wurde in *Mitteilungen* Nr. 15 (1978), S. 173—180, veröffentlicht.

⁶ Neben den im Text erwähnten Künstlern und Werken wird in Klammern die Nummer der Abbildung in den beigefügten Farbtafeln angegeben. Leider war es uns nicht möglich, alle 147 Arbeiten dieser Ausstellung zu reproduzieren; deshalb bleiben einige Stellen des Textes ohne entsprechende Abbildung.

⁷ 17. 5. und 13. 7. (unter dem Ehrenvorsitz S. D. des regierenden Fürsten Franz Josef II. von und zu Liechtenstein) und am 16. 11. 1979 (vgl. *Mitteilungen* Nr. 17 /1980/, S. 356-357).

⁸ Czechoslovak Society of Arts and Sciences — Arts Section for Europe.

GRUSSWORT EINES DEUTSCHEN KUNSTHISTORIKERS

Meine sehr verehrten Damen und Herren,
in einem meiner Vorträge habe ich Böhmen eine „Schatzkammer europäischer Kultur“ genannt. Dafür Beweise zu liefern, ist ein großes, ein unerschöpfliches Thema. So unerschöpflich, daß es jeden Referenten fast zur Verzweiflung bringen kann. Denn er steht unter dem Zwang der Zeit, kann aus der unerschöpflichen Fülle schönster und nicht selten tief bewegender Beweise nur eine Handvoll bringen. So wird es zur Gewissensfrage, was man erwähnen muß, was man verschweigen darf. Das Ergebnis ist stets ein höchst unbefriedigendes Fragment.

Meine Damen und Herren, ich muß Ihnen gestehen: Daß nach dem Ersten Weltkrieg Böhmen in seine Hauptstadt Prag die Ukrainische Freie Universität nicht nur aufgenommen, sondern auch mit allen Mitteln gefördert hat, das mußte ich leider in meinem Vortrag verschweigen. Doch hier vor Ihnen, meine Damen und Herren, muß ich diese Großtat würdigen. Und ich muß der Gerechtigkeit zuliebe erwähnen, daß nach 1945 München dem Beispiel der böhmischen Hauptstadt gefolgt ist.

Ich sagte „Großtat“. Denn wer dem freien Geist die Möglichkeit gibt, sich zu äußern, zu entwickeln, in Wissenschaft, Literatur, Kunst mitsprechen zu können, der tut das Höchste, was ein Mensch tun kann, er dient der Menschlichkeit. Die Ukrainische Freie Universität hat sich dieser Großtat würdig erwiesen. Vom ersten Asyl in Prag über den Weg ins zweite Asyl München bis zu dieser Stunde haben Professoren und Studenten der Ukrainischen Freien Universität trotz aller Schwierigkeiten bewiesen, was der freie Geist zu leisten vermag, wenn er der Faust das Gewissen entgegengesetzt. So gesehen kann, ja muß die Ukrainische Freie Universität ein Vorbild sein. Auch — und das möchte ich betonen — für die deutschen Universitäten in der Bundesrepublik. Denn es kommt nicht auf die Größe des Instituts an, sondern auf den Geist, von dem es getragen wird.

Als Deutscher und im Sinne der Kultur des Abendlandes wünsche ich der Ukrainischen Freien Universität den Segen Gottes. Den Professoren und Studenten wünsche ich: Auch in schweren Tagen mögen sie sich immer bewußt sein, welche einzigartige Mission ihnen auferlegt wurde: Den echten, den freien Geist ihrer Heimat, ihre Kultur hier in der Fremde zu pflegen, hochzuhalten, zu einer neuen Blüte zu bringen. Immer zu beweisen, daß hier die wahre Ukraine lebt und wie in den Jahrhunderten zuvor ihren Beitrag zur Kultur Europas leistet.

Meine Damen und Herren, gehen Sie bitte aufmerksam von Bild zu Bild. Schauen Sie sich in jedes hinein, auch mit dem Herzen. Dann werden Sie feststellen: Hier sind die Beweise für den eben erwähnten Beitrag zur europäischen Kultur.

Ich wünsche Ihnen einen schönen, unvergesslichen Abend.

Kurt Maria Ruda — München

Ukrainische Freie Universität München,
Haus der Begegnung e.V. München
Czechoslovak Society of Arts and Sciences - Arts Section
for Europe

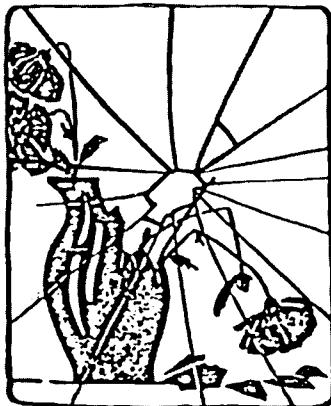
Ausstellung aus Anlaß des 150. Jubiläum der Universität Stuttgart
und der 25-jährigen Zusammenarbeit der UFU mit der UNI Stuttgart

KATALOG

Ukrainische und tschechische Künstler stellen aus

Gemälde, Zeichnungen, Aquarellen,
Graphik, Skulpturen

MIT WERKEN VON: WOLODYMIR BALAS,
FRANTIŠEK BLÁHA, XENIE BUDINSKÁ,
ZDENEK BUDINSKÝ, MARCEL ČADA, T.
CZERESZNIOWSKY, JANA HOLUBOVÁ,
LUDEK HOLUB, EVA JEŽKOVÁ, GREGOR
KRUK, CHRÝSTYNA KYSHAKEWYTSH,
STEFANIA KUSCHLYK, OLDŘICH MALE-
NDA, JINDŘICH EMIL MASTIK, HALYNA
MAZEPÁ, MICHAIL MOROZ, PETR PANDU-
LA, NATALIE PODLAHOVÁ-TUMOVÁ,
MIKOŁA ROMAN, LADISLAV SCHOVANEC,
ANTON SOLOMUCHA, WOLODYMIR STRELNI-
KOV, JAROSLAV SVOZILIK, BELA VER-
NEROVÁ-SCHOVANCOVÁ UND CHRÝSTYNA
ZIMERMANN.

Künstlerische Gestaltung - František Bláha
und Renate Pandula.

Sie sind herzlich zur Vernissage
am Montag, 19. Nov. 1979, um 19 Uhr eingeladen.
Musikalische Umrahmung - Konzertmeister Dušan Pandula.

Großer Saal der Ukrainischen Freien Universität,
Pinzenuerstr. 15, München 80

Dauer der Ausstellung vom 19. 11. bis 30. 11. 1979
Montag bis Freitag 16-20 Uhr, Samstag 14-20 Uhr
Katalog - Bohden Kuž.

СПИСОК РЕПРОДУКЦІЙ

БАЛЯС Володимир

1. Український Патріярх Кардинал Йосиф Сліпий (дереворит)

ВЕРНЕРОВА-Схованцова Беля

2. Непомильний знак (пастель)

МОРОЗ Михайло

3. З конц-табору (рисунок)

ПОДЛЯГОВА-ТУМОВА Наталія

5. Самотність (олія)
6. Вислухай мене (олія)

МАЗЕПА Галина

7. Мати й дитина (олія)
8. Дівоче обличчя (олія)

ГОЛУБ Людек

9. Свічі життя (олія)

КУРІЦА-ЦІММЕРМАН Христина

10. Моя дорога (олія)

БУДІНСЬКИЙ Зденек

11. Юнак (олія)

БУДІНСЬКА-ДІМІТРОВ Ксеня

12. Портрет голляндського маляра (олія)

МОРОЗ Михайло

13. Автопортрет (з кацетних рисунків)
14. Автопортрет (олія)

КУШЛИК Стефанія

15. Студія до портрету батька (акварель й туш)

РОМАН Микола

16. "Бабине літо" на далекому заході (акварель)

ЧАДА Марцець

17. Запорошена дорога (олія)

СХОВАНЕЦь Лядісляв

18. Весна в Норвегії (акварель)

КРУК Григор

19. Мати й дитина (терракотта)

ЧЕРЕШНЬОВСЬКИЙ Михайло

20. Чупрінка-Шухевич — командир УПА (гіпс)

СОЛОМОУХА Антін

21. Маски (туш)

ЄЖКОВА Єва

22. Що зрушує світ (батік на тюлю)

БЛЯГА Франтішек-Йозеф

23. Муж іменем Ля Манча (театральний плякат)

24. І для Вас місця в тайзі... (плякат)

МАЛЕНДА Ольдріх

25. Самокритика (туш)
26. Безоблична людина (туш)

СТРЕЛЬНИКОВ Володимир

27. Материнство в руїнах

ГОЛУБ Людек

28. Поцілунок (олія)

СВОЖІЛІК Яромір

29. Міжпланетний трубач (літографія)

30. Комунікація небесних тіл (літографія)

МОРОЗ Михайло

31. Прометей (металь)

БЛЯГА Франтішек-Йозеф

32. Марія Магдалина (відлив ікони)

VERZEICHNIS DER ABBILDUNGEN

BALAS Wolodymyr	ČADA Marcel
1. Der Ukrainische Patriarch Josyf Kardinal Slipyj (Holzschnitt)	17. Der verstaubte Weg
VERNEROVÁ-SCHOVANCOVÁ	SCHOVANEC Ladislav
Bela	18. Frühling in Norwegen (Aquarell)
2. Festes Zeichen (Pastell)	
MOROZ Mychail	KRUK Gregor
3. Aus dem KZ-Lager (Zeichnung)	19. Mutter und Kind (Terrakotta)
PANDULA Petr	CZERESZNIOWS'KYJ Mychajlo
4. Der Weg zur Freiheit (Öl)	20. Roman Šuchevyc Befehlshaber der Ukrainischen Aufständischen Armee (Gips)
PODLAHOVÁ-TUMOVÁ Natalie	
5. Die Einsamkeit (Öl)	SOLOMUCHA Antin
6. Erhöre mich (Öl)	21. Masken (Tusche)
MAZEPA Halyna	JEŽKOVÁ Eva
7. Mutter und Kind (Öl)	22. Was die Welt bewegt (Batiktuch)
8. Mädchengesicht (Öl)	
HOLUB Ludek	BLÁHA František Josef
9. Kerzen des Lebens (Öl)	23. Der Mann namens la Mancha (Plakat für Theaterausstellung)
KURICA-ZIMMERMANN	24. „Auch für Euch“ - Morituri (Plakat)
Chrystyna	
10. Mein Weg (Öl)	MALENDÁ Oldřich
BUDÍNSKÝ Zdenek	25. Selbstkritik (Tusche)
11. Junger Mann (Öl)	26. Der Massenmensch (Tusche)
BUDÍNSKÁ-DIMITROV Xenie	STRELNIKOV Wolodymyr
12. Porträt eines holländischen Malers (Öl)	27. Mutterschaft in Ruinen
MOROZ Mychail	HOLUB Ludek
13. Selbstbildnis (Aus den Zeichnungen im KZ)	28. Der Kuß (Öl)
14. Selbstporträt (Öl)	SVOŽILÍK Jaromír
KUSCHLYK Stefania	29. Der Planetenbläser (Lithographie)
15. Studie zum Porträt des Vaters (Aquarell und Tusche)	30. Kommunikation der Himmelskörper (Lithographie)
ROMAN Mykola	MOROZ Mychail
16. Altweibersommer im Wilden Westen (Aquarell)	31. Prometheus (Metall)
	BLÁHA František Josef
	32. Maria Magdalena (Ikonereplik)

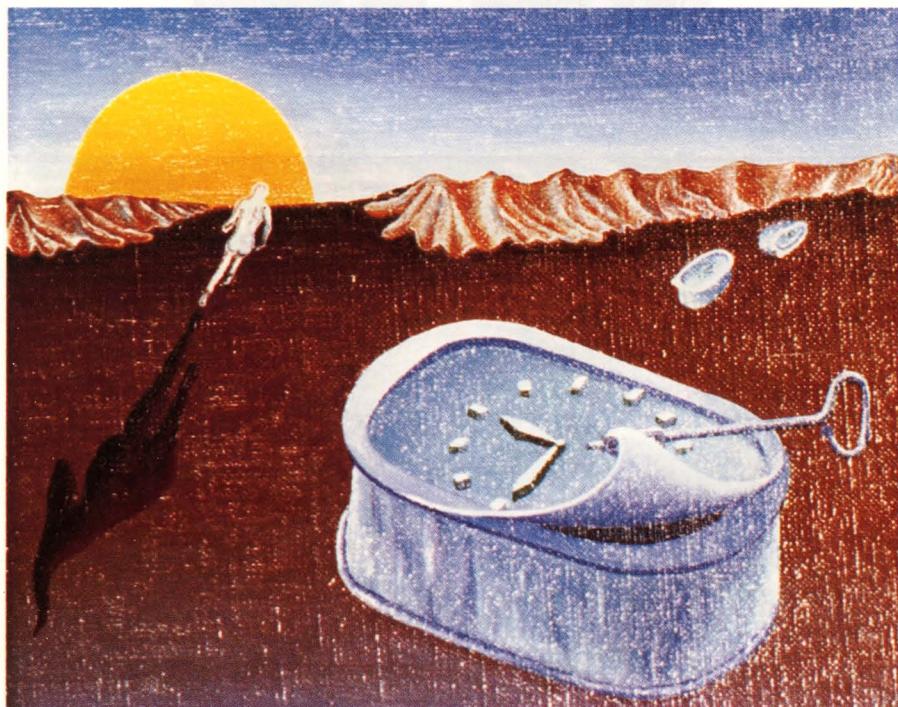
1

2

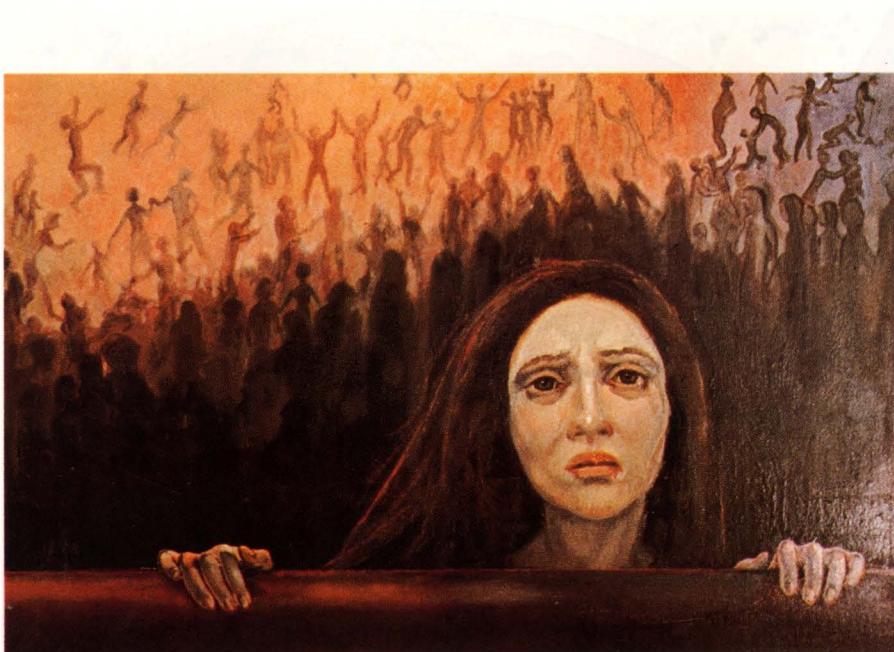
3

4

5

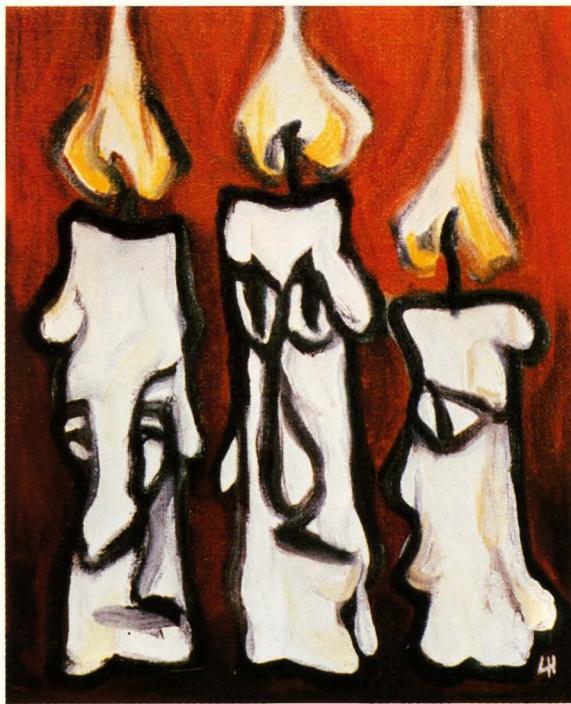
6

7

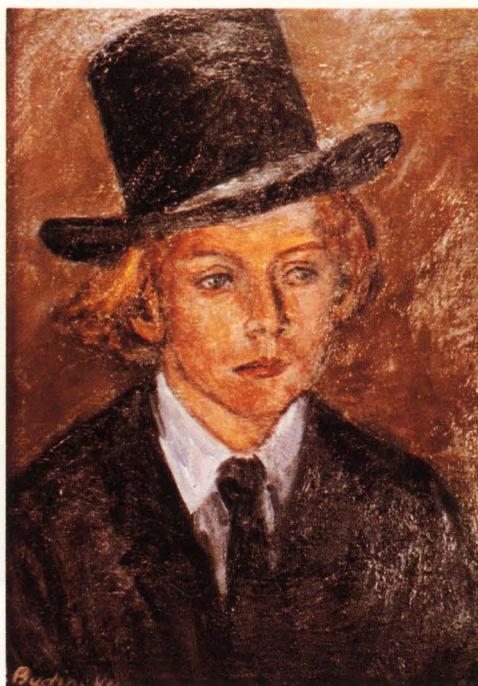
8

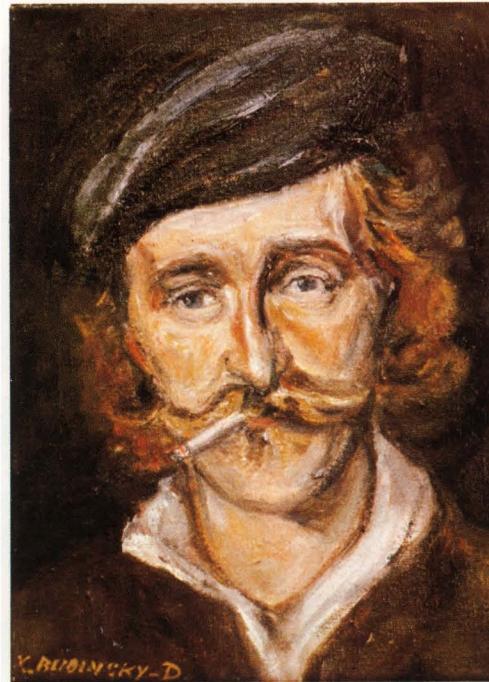
9

10

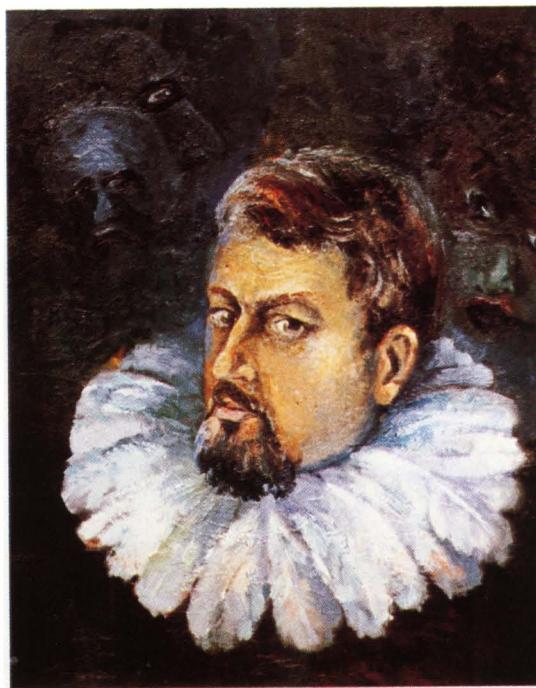
11

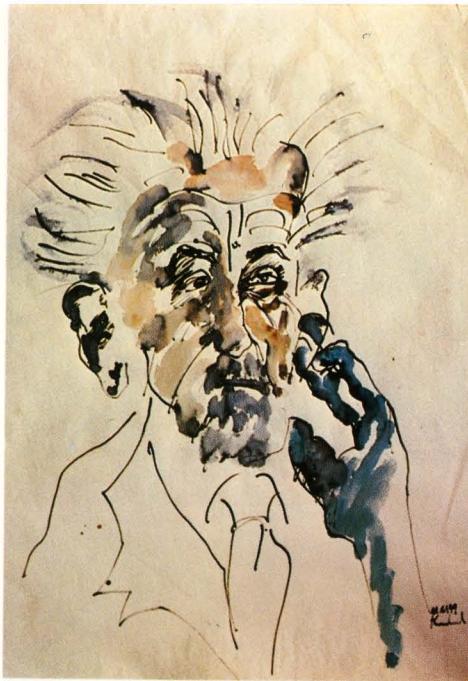
12

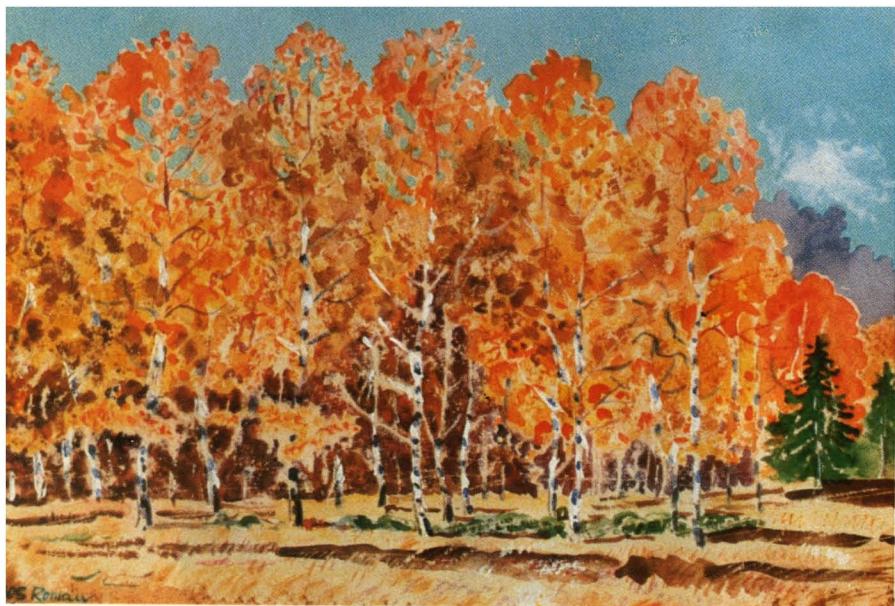
13

14

15

16

17

18

19

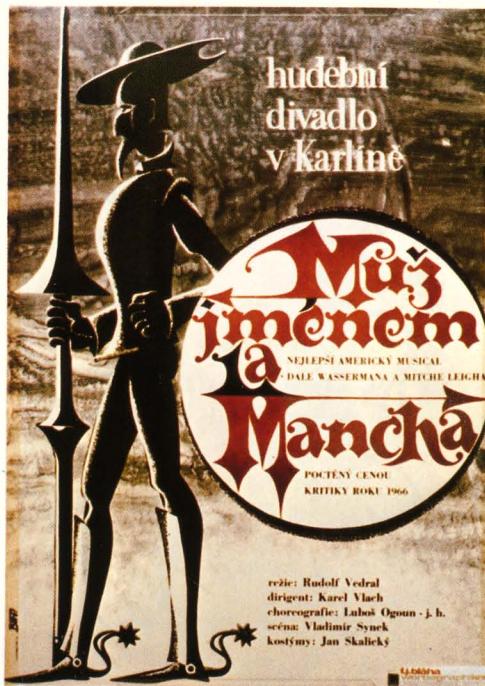
20

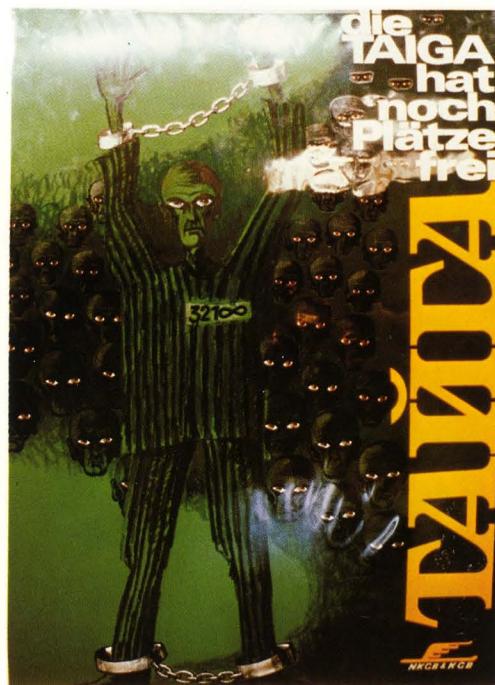
21

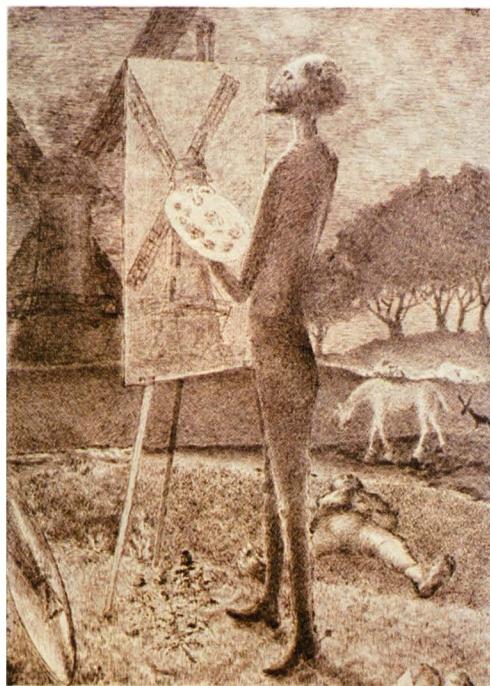
22

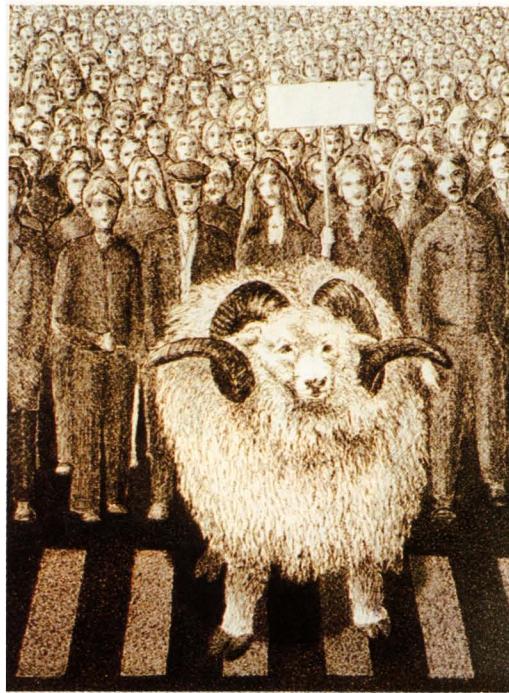
23

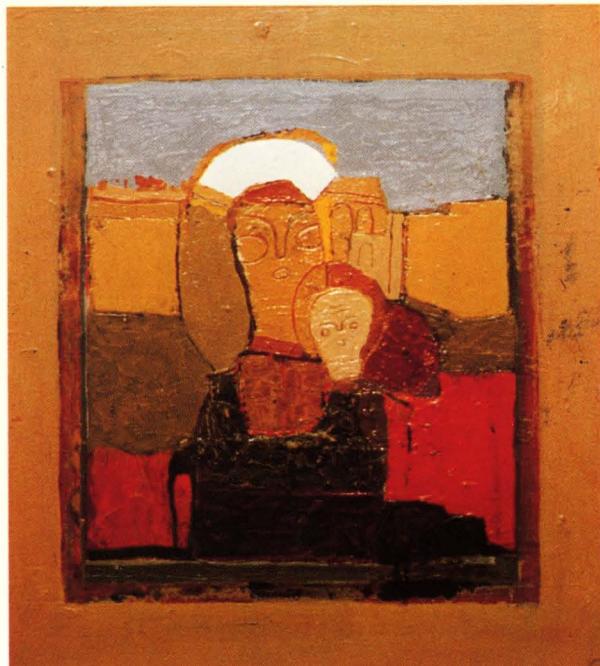
24

25

26

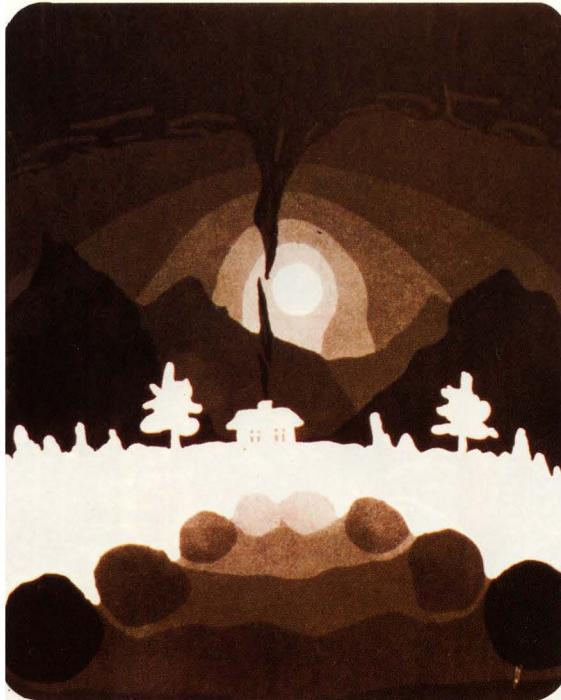
27

28

29

30

31

32

